

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Fakulteten för konst och humaniora
Institutionen för Film och Litteratur

Epifanins betydelse för min novellkonst

Författare: Anna Westberg
Handledare: Vasilis Papageorgiou
Examinator: Tommy Olofsson
Termin: vt 2013
Ämne: Kreativt skrivande
Nivå: G3
Kurskod: 2LI60E

Innehåll

1. Inledning s. 3
2. Syfte och frågeställning s. 3
3. Definition och avgränsning s. 4
4. Metod s. 5
5. Vad är en novell? s. 5
 - 5.1 Historik s. 5
 - 5.2 Kännetecken s. 8
6. Presentation av analysunderlag s. 10
 - 6.1 Alice Munro, "Labor day-middagen" s. 10
 - 6.2 Anna Westberg, "Verandan" s. 11
 - 6.3 Anna Westberg, "Han" s. 12
 - 6.4 Anna Westberg, "Spegel, spegel" s. 12
7. Jämförande analys av de presenterade novellerna s. 13
 - 7.1 "Labor day-middagen" s. 13
 - 7.2 "Verandan" s. 15
 - 7.3 "Han" s. 17
 - 7.4 "Spegel, spegel" s. 18
 - 7.5 Allmän jämförelse s. 20
8. Konklusion och sammanfattning s. 23
- Litteraturförteckning s. 26

1. Inledning

När jag inledde mina studier i Kreativt skrivande höstterminen 2010 var jag inte helt säker på exakt vad jag ville skriva, men jag hade genom åren skrivit ett antal noveller samt en kortroman. Så småningom beslöt jag mig för att skriva fler noveller för att med tiden åstadkomma en novellsamling.

Det korta formatet passar mig av flera orsaker. Mitt skrivande blir mycket mera koncentrerat, varje ord betydelsefullt när jag vet att historien måste avslutas inom en inte alltför avlägsen framtid. Men från att ha skrivit väldigt korta noveller har tiden på kursen fått mig att mer och mer våga breda ut berättandet och fördjupa karaktärer och händelseförlopp.¹

Emellertid hovrar alltid en känsla av att skriva noveller inte är fint nog.² Novellen är som romanens fattiga kusin från landet, en släkting man inte är riktigt stolt över men som man pliktskyldigast måste värna om när släktbanden ändå faktiskt finns där.³

När jag nu har fördjupat mig i olika typer av studier i novellkonst känner jag mig dock ännu mer inspirerad att hålla mig kvar på den en gång inslagna vägen. Något som har fångat mitt intresse under förberedelserna för uppsatsen är begreppet epifani. Författaren Alice Munro som delvis kommer att vara mitt ämne i uppsatsen använder just epifani som en omistlig ingrediens i sin novellkonst.⁴

2. Syfte och frågeställning

Jag funderar ofta över vad som gör en novell värd att läsa och jag tror att epifanin spelar en avgörande roll.⁵ Därför är syftet med denna uppsats att undersöka vad epifani är för något och vad det har för verkan i novellerna som jag kommer att analysera.

¹ ”Nu har jag dock börjat breda ut berättandet. Till stor del, tror jag, på grund av att jag genom kursen blir mer uppmärksam på texternas potential såväl som deras tillkortakommanden. En del texter önskar jag att jag kunde skriva längre för personerna eller situationen i dem är värda det. Andra inser jag behöver borrar djupare i innan de släpps nakna inför omvärldens undrande blickar.” Anna Westberg, *Självreflekterande skrivrapport*. Kreativt skrivande II, VT 2012.

² ”Scholars of the short story frequently lament the lack of attention given to short fiction in comparison to novels, poetry, and drama, [...]” Ellen Burton Harrington, *Scribbling Women and the Short Story Form*, s. 4.

³ I inledningen av *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis* hänvisar redaktörerna till forskaren Mary Rohrberger’s kamp för att ge novellen en högre status inom litteraturvetenskapen: ”Her experience in establishing short story as a bona fide area of systematic study has been an uphill struggle.” s. x.

⁴ Isla Duncan, *Alice Munro’s narrative art*, s. 74.

⁵ ”[Jag vill] tillföra upplevelsen av texten något särskilt, något som skulle göra texten fattigare om de raderades. Jag söker också efter denna typ av bilder som kan etsa sig fast, som sätter fingret på något, som får läsaren att säga: ja, precis så!” Anna Westberg, *Kritisk spegel*. Kreativt skrivande III, HT 2012.

Mina egna berättelser börjar oftast med en bild i huvudet. Jag 'ser' människor och händelser långsamt tona fram. Om detta i högre grad skulle möjliggöra för berättelsen att innehålla en epifani är jag inte så säker på, men jag tror att det kanske finns en ingrediens där som skulle kunna öppna upp för det bara jag som författare är lyhörd och varsam nog.⁶

Författarinnan Alice Munro har vid ett tillfälle kallat epifanin för "a queer bright moment."⁷ Jag kommer att försöka ta reda på vad som är hemligheten bakom en av Alice Munro's avancerade noveller med fokus på just epifani och jag jämför detta med vad jag själv lyckats åstadkomma i tre av mina egna texter. Jag försöker också peka på moment i texten som eventuellt kan förebåda den epifani som kommer fram i slutet av varje novell. De frågor jag alltså söker svar på är: Hur gestaltar sig epifanin i tre av mina noveller i jämförelse med en novell av Alice Munro? Hur presenteras epifanin i respektive novell och finns det signaler i texterna som förebådar den?

Jag tror att detta är ett nyttigt sätt för mig att ytterligare utveckla mina egna texter, vässa planeringen och utförandet av dem.

3. Definition och avgränsning

En epifani är vanligtvis placerad i slutet av berättelsen och kastar ett återsken av en slags högre och vidare betydelse åt det man nyss har läst. Epifani betyder en plötslig uppenbarelse av gudomlig karaktär.⁸ För att rätt fånga dess betydelse bör man inte sammanblanda det med innebörden av 'att förstå' utan istället betona ett lite mystiskt sätt att 'inse' något som kanske inte går att uttrycka i ord.⁹ Mary Rohrberger beskriver epifani som en punkt i texten där en frusen energi ger resonans åt något precis bortom vårt förnuft.¹⁰ Alice Munro's egen benämning 'a queer bright moment' får sin närmare definition av Isla Duncan som i sin studie av Alice Munro's novellkonst förklarar begreppet på detta sätt:

⁶ "I övrigt försöker jag att lyssna inåt och utåt, låter mig uppsökas – som om någon knacker mig på axeln och vill få mig att se längre bort: det finns där, jag kan känna hur det rör sig i mig. Ibland önskar jag att bara kunde dyka in i textens värld, kasta vardagen överbord och helt vara inuti språket, bilderna." Anna Westberg, *Skrivrapport och självkritik*. Kreativt skrivande I, VT 2011.

⁷ Isla Duncan, *Alice Munro's narrative art*, s. 17.

⁸ Epifani, plötslig gudomlig uppenbarelse, www.saol.se, besökt 25 april 2013.

⁹ "The closing epiphany allows the reader to apprehend meaning of the whole, enabling the reader to move beyond normal perception and inviting the reader to consider as well as experience the metaphysical world." Ellen Burton Harrington, *Scribbling Women and the Short Story Form*, s. 6.

¹⁰ "[...] the epiphany, a point of frozen energy resonating just beyond understanding." Mary Rohrberger, "Origins, Development, Substance, and Design of the Short Story" i *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis*, s. 10.

In that moment, the core of her narrative – a crucial scene, or image, or narrative comment – is made salient and memorable; it will often throw some light on a mystery, although it will not entirely unravel or resolve it.¹¹

Jag kommer således inte att intressera mig för hur man som författare åstadkommer eleganta avslutningar i största allmänhet utan enbart fokusera på denna sorts avslutning som kallas epifani.

4. Metod

Metoden för mitt studium kommer att vara den komparativa. Jag kommer att jämföra tre av mina egna noveller med en som är skriven av Alice Munro. I den text som jag har valt för mitt syfte här anser jag att begreppet epifani står fram mycket tydligt.¹²

De noveller som jag har valt att studera närmare är i tur och ordning ”Labor Day-middagen” av Alice Munro samt mina egna ”Verandan”, ”Han” och ”Spegel, spegel”.^{13,14} Men innan jag startar min undersökning: Vad är egentligen en novell?

5. Vad är en novell?

Novellen som litterär konstform kommer av olika anledningar ofta i skymundan av romanen som anses som mer avancerad. I *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis* citerar man Susan Lohafer, som uttrycker sig så här:

We’re seeing the end of the romance of the short story critic and theorist as ‘outsider’, fitting as that label may (once) been [...] We’re losing our defensiveness about genre; we’re bored by taxonomies.¹⁵

¹¹ Isla Duncan, *Alice Munro’s narrative art*, s. 74.

¹² Isla Duncan, *Alice Munro’s narrative art*, s. 72: ”Eleanor Wachtel ventures to suggest to Munro that such instances exemplify a sudden ‘insight’ [or] epiphany, a ‘moment of accidental clarity’ that occurs in many of her stories. [...] For the character, it is accidental, but, in terms of Munro’s narrative design, it is, of course, far from being so.”

¹³ Alice Munro, *Nära hem*. Översättning Karin Benecke, Pocketförlaget, 2010.

¹⁴ Anna Westberg, *Novellsamling*.

¹⁵ Susan Lohafer, *The Tales We Tell: Perspectives on the Short Story*. Edited by Barbara Lounsbury, Westport, Conn.: Greenwood Press, 1998.

Kanske kan en översiktlig genomgång av novellens historia och särdrag ge en förklaring på novellens 'utanförskap'.

5.1 Historia

Novellen har sitt ursprung i myten och legenden.¹⁶ Och än idag kan man se kopplingen genom att novellen fortfarande kretsar kring en enda situation eller händelse eller en enda känsla.¹⁷

Det var med Giovanni Boccaccio's *Decameron* på 1300-talet som det religiösa innehållet i dessa berättelser började ge vika för skildringar av mer världsligt slag. Karaktärerna var dock fortfarande inte särskilt realistiskt framställda utan hade mer moraliska och estetiska funktioner för handlingen. Boccaccio själv presenterade sig som en samlare av traditionella berättelser snarare än en författare som skapat dem själv.¹⁸ Miguel Cervantes steg däremot fram på tidigt 1600-tal i egenskap av författare till sina berättelser. Cervantes lät sina karaktärer drivas av egna psykologiska motiv mer än att de fungerade som instanser för den traditionella berättelsen.¹⁹

Sitt verkliga genombrott fick novellen på artonhundratalet efter att romanen dominerat under århundradet innan. Intresset för folksagor var stort men nu med fokus på den subjektiva inre världen i form av syner och drömmar. Det var inte händelsekedjan i sig som var intressant utan karaktärernas egna reaktioner på dem. Från att länge ha existerat i ett slags författarlöst vakuum blev nu folksagan ett medel för författaren att sätta sitt signum på en egen tolkning av den.²⁰

De författare som till stor del kom att influera novellkonsten under 1800-talet var Nathaniel Hawthorne och Edgar Allan Poe. De var båda två mycket medvetna om formen och hade starka åsikter om hur en bra novell skulle se ut. Poe var den som förvandlade berättaren från en distanserad iakttagare till en besatt karaktär som befann sig i själva textens mitt.²¹ Han menade också att novellen inte ska förstås bara som en kedja av händelser utan

¹⁶ "[...] the wellsprings of the form are as old as the primitive realm of the myth." Charles E. May, *The Short Story: The Reality of Artifice*, s. 1.

¹⁷ *Ibid.*, s. 1.

¹⁸ *Ibid.*, s. 3.

¹⁹ *Ibid.*, s. 3.

²⁰ *Ibid.*, s. 5.

²¹ *Ibid.*, s. 9.

som ett estetiskt mönster: "[...] that from which no part can be displaced without ruin to the whole."²²

Artonhundratalet präglades också av att läskunnigheten ökade dramatiskt och marknaden för tidningar och magasin expanderade kraftigt. Många publikationer inkluderade gärna noveller för att förnöja sina läsare och blev därmed en inkomstkälla för såväl etablerade som författare in spe.²³

Dessa nya kanaler bidrog till att även kvinnliga novellförfattare, som till exempel Kate Chopin, började publiceras vid samma tid. I sin introduktion till *Scribbling women and the short story form*, påpekar Ellen Burton Harrington att novellen till sitt format och ämne lämpar sig särskilt bra för kvinnor. Hon menar att novellen har en subversiv prägel som passar kvinnor som själva känner att de befinner sig i utkanten av kultur och samhälle – precis som novellen i relation till romanen.²⁴

Denna nya försörjningsmöjlighet blev emellertid samtidigt en slagsida för novellen som genre. Kanske var det skrivandet för brödfödans skull som främst medverkade till att novellen kom att framstå som en lägre genre än romanen.²⁵

Novellen var framför allt populär i Amerika medan den i England hade svårt att få ett bredare genomslag. En anledning till detta kan vara att engelsmännen alltid betonat värdet av ett enhetligt samhälle. Detta framhålls av Lionel Stevenson som menar att så fort ett samhälle blir mera komplext och fragmenterat tenderar noveller, eller korta texter, i högre grad att skrivas för att spegla detta.²⁶ Det är en intressant iakttagelse.

Den som verkligen kom att revolutionera novellen som konstform var Anton Tjechov i slutet av 1800-talet. Han övergav helt enkelt den gängse tågordningen med en början, ett mitt och ett slut. Han upphörde också med att använda den allvetande och dömande berättarrösten utan lät karaktärerna framträda på egna villkor. Hans fokus kom att ligga på "fragments of everyday reality".²⁷

²² Charles E. May, "Why Short Stories are Essential and Why They Are Seldom Read", i *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis*. May fortsätter: "By this one stroke, Poe shifted the reader's narrative focus from mimetic events to aesthetic pattern.", s. 15.

²³ "The American periodical magazine form, the perfect vehicle for short fiction, thus arose in part to provide means for American writers to publish their work." Charles E. May, *The Short Story: The Reality of Artifice*, s. 24.

²⁴ "The form of the short story, long marginalized in literary consideration invites other outlaws to plumb alienation and repression in the symbolic subtext, enlightening and challenging the reader through epiphany and patterning." Ellen Burton Harrington, *Scribbling Women and The Short Story Form*, s. 8.

²⁵ "[...] novellen blev en försörjningsmöjlighet som i växande utsträckning skrevs för brödfödans skull. Detta skapade en klyfta mellan hög och låg litteratur, och novellen tenderade att klassas som låg [...]" Beata Agrell i "Novellgenren, traditionerna och experimenten" i *Ord&Bild*, nr 3, 2012, Göteborg.

²⁶ Charles E. May, *The Short Story: The Reality of Artifice*, s. 13.

²⁷ *Ibid.*, s. 16.

Det finns många fler namn att nämna, till exempel James Joyce som lyfte epifanin till nya höjder framför allt genom sin novell ”The Dead” 1914.²⁸ Hans författarskap utmärktes av ett växelspel mellan naturalism och symbolism i vilken epifanin fyllde en viktig funktion.²⁹

Avslutningsvis kan framhållas att novellen under 1900-talet ytterligare kom att utveckla sig mot en allt tätare poetisk form. Den estetiska upplevelsen var i fortsatt fokus med en dragning åt det groteska men även med surrealistiska inslag. Språk, ton och form betonades särskilt.³⁰

5.2 Kännetecken

Nej, en novell är inte bara en kort historia med en fyndig poäng på slutet. Tjechov gjorde definitivt slut på den uppfattningen.³¹

I sin inledande essä i *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis* påpekar Mary Rohrberger att vi även ska akta oss för att reducera novellen till dess eventuellt korta längd, det vore att missförstå genren helt eftersom novellen består av så mycket mer än bara sin handling (plot):

But 'story' is more than plot; 'short' is more than temporality; and 'short story' names a complex entity [...]³²

Hon karaktäriserar novellen som en väv med många bottnar, där små detaljer länkar över till det kosmiskt stora och där spänningar, motsägelser skapas utan att alltid sys ihop till ett rationellt slut.³³ Hon framhåller också att novellens styrka ligger i att den genom sin skildring samtidigt greppar över både dåtid och framtid.³⁴ Där romanen ofta arbetar med händelser logiskt kopplade till varandra och över längre tidsrymder, kännetecknas novellen av både

²⁸ Charles E. May, *The Short Story: The Reality of Artifice*, s. 17: "[...] James Joyce, who pushed the trivial and seemingly inconsequential realistic story to more subtle epiphanic extremes in *Dubliners* [...]"

²⁹ Tommy Olofsson, "James Joyce och den sekulära uppenbarelse", Svenska Dagbladet, 23 juli 2011: "Med den [epifanin] vill Joyce, i skenbart ofta triviala sammanhang, på en och samma gång återge både det unika, det slumpmässiga, och det allmängiltiga, det evigt mänskliga."

³⁰ Charles E. May, *The Short Story: The Reality of Artifice*, s. 19.

³¹ "Whereas some critics found that Chekhov's lack of incident and avoidance of denouement made his tales lack every element that constitute a really good short story, others saw this as his chief merit and delighted in his genius at presenting a 'fugitive impression focussed with the swiftness of a snapshot' (*Critical Heritage*, 72)." Charles E. May, *The Short Story: The Reality of Artifice*, s. 51.

³² Mary Rohrberger, "Origins, Development, Substance, and Design of the Short Story" i *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis*, s. 5.

³³ *Ibid.*, s. 8.

³⁴ *Ibid.*, s. 10.

kärnfullhet men också av en tvetydighet som utmanar läsaren att själv fylla i eventuella luckor i texten.

Författaren Walter Benjamin hävdade att noveller behöver inte vara konforma till den yttre verkligheten. Vad novellen gör är att den *förkroppsligar* snarare än förklarar aspekter i livet: "[...] it is half the art of storytelling to be free from information."³⁵

Den stora skillnaden mot romanen beror på, menar Mary Rohrberger, att läsare:

[...] desire novels to continue even through successive generations. In the short story readers move in time in such a way that it catapults them from beginning to end and back again, so strong is their desire to reread what is already there.³⁶

Naturligtvis finns det många olika typer av noveller. De flesta kritiker delar dock upp novellen i framför allt två grupper.³⁷ Den ena stående mer nära anekdoten då den beskriver en realistisk historia i en någorlunda kronologisk ordning. Den andra mer fritt svävande, då den i och för sig kan böttna i en realistisk historia men även omfattar en mera symbolisk struktur.³⁸ Forskaren Thomas M. Leitch kallar dessa två riktningar för den anekdotiska och den epifaniska. Medan den förra kännetecknas av en mer händelsebaserad historia med en början, ett mittenparti och ett oftast rationellt slut utmärker sig den senare av att vara långt mer subtil.³⁹ Edgar Allen Poe och Anton Tjechov är goda exempel på respektive riktning.^{40,41}

Emellertid finns det forskare som är kritiska till att snäva in novellen i en räkka begrepp och definitioner. Norman Friedman menar att epifani till exempel inte är utmärkande enkom för novellen och efterlyser ett mera induktivt angreppssätt.⁴²

³⁵ Mary Rohrberger, "Origins, Development, Substance, and Design of the Short Story" i *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis*, s. 22.

³⁶ Mary Rohrberger, "Origins, Development, Substance, and Design of the Short Story" i *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis*, s. 7.

³⁷ Ellen Burton Harrington, *Scribbling Women and The Short Story Form*, s. 5.

³⁸ Ibid., s. 5: "[...] some stories are simply anecdotes that sketches a realistic narrative in a linear fashion; others (sometimes via a realistic narrative) probe the nature of reality through a symbolic structure and epiphany wherein meaning is realized in the discernment of pattern in the whole."

³⁹ "Short story has continued to distinguish between two kinds of stories, or two structures for stories, which we might call the anecdotal and the epiphanic." Thomas M Leitch, "The Debunking Rythm of the American Short Story", i Lohafer, Susan and Claery, Jo Ellyn, *Short Story at a Crossroads*, s. 31.

⁴⁰ "The reader of such a story, like Poe's famous detective, Auguste Dupin, focuses on those clues or motifs that obsessively revolve around the central effect." Charles E. May, *The Short Story: The Reality of Artifice*, s. 8.

⁴¹ "[...] one of the primary contributions Chekhov makes to the short story: the expression of a complex inner state by presenting selected concrete details[...]" Charles E. May, *The Short Story: The Reality of Artifice*, s. 8.

⁴² "We need a more inductive approach, then, based upon multiple distinctions, keeping the categories consistent, and observing the fundamental principle of suiting a definition to the facts rather than trying to suit

Men Charles E. May listar några karakteristika som jag ändå tycker är värda att föra fram eftersom jag anser dem tangera begreppet epifani:

1. Mystik och mönster – en känsla av mysterium, oväntade saker, inslag av dröm, rädslor och ångest. Här nämner han Alice Munro, föremål för min kommande analys, som han tycker

[...] creating a world that has all the illusion of external reality, while all the time pulling the reader deeper and deeper into what becomes a hallucinatory inner world of mystery, secrecy, and deception.⁴³

2. Metaforisk upplösning – här lyser novellens ursprung i myten och legenden åter igenom. Det är människan själv, eller jaget bakom dess masker och konventioner, som hela tiden utmanas och konfronteras i novellen.⁴⁴

Jag tycker May sammanfattar novellens kärna mycket väl genom följande citat. I och med dess korta omfång måste den korta berättelsen till skillnad mot romanen istället lyfta fram:

[...] the everyday flow of human actuality and active striving, an experience that is lifted out precisely because it is *not* a slice of that reality, but rather a moment which 'reality' itself is challenged.⁴⁵ (min kursivering)

6. Presentation av analysunderlaget

Jag kommer här att kort redogöra för respektive novell och koncentrera mig främst på själva handlingen. Tolkning och analys sker först i det efterföljande avsnittet.

the facts to the definition." Norman Friedman "Recent short story theories" i Lohafer, Susan and Claery, Jo Ellyn, *Short Story at a Crossroads*, s. 31.

⁴³ Charles E. May, "Why Short Stories are Essential and Why They Are Seldom Read", i *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis*, s. 18.

⁴⁴ Ibid., s. 22: "But the short story insists that the self must be challenged by crisis and confrontation."

⁴⁵ Ibid., s. 24.

6.1. Alice Munro, ”Labor day-middagen”

Den här långa novellen (34 sidor i min utgåva) handlar om Roberta som är frånskild och har hand om sina tonårsdöttrar Eva och Angela på deras sommarlov.⁴⁶ Detta tillbringas de på Robertas pojkvän Georges farm på landet där Roberta bor sedan ett halvår. George har inga egna barn. Robertas döttrar behandlar han med distanserad humor, rädd för att göra några klavertramp.

När novellen tar sin början är de på väg i Georges pickup till deras gemensamma goda vän Valerie för Labor Day-middag. Roberta bidrar med en hallonbomb som efterrätt och tonårsdöttrarna har klätt sig i dramatiska utstyrselar. Under färden sitter flickorna uppe på flaket i var sin trädgårdsstol trots Robertas protester.

Roberta genomgår just nu en identitetskris. Hon har ingen arbetsro i sitt yrke som frilansande illustratör utan ägnar tiden istället åt att hjälpa George att renovera det gamla huset. Mest står hon dock i köket och syltar och saftar förra sommarens skörd. Nu har det blivit så illa att hon gråter vid minsta lilla och bär därför solglasögon redan på morgonen. Det som plågar hennes mest är att hon tror att George har tröttnat på henne.

Middagen, där även Valeries båda barn Ruth och David deltar samt Davids nya flickvän Kimberley, förflyter under gemytlig stämning. Roberta kan dock inte låta bli att inombords betrakta och bedöma deltagarna runt bordet. Efter middagen far George och Roberta hem i pickupen, åter med flickorna på flaket.

Vad de inte vet är att det samtidigt kommer ett annat fordon körande på en väg som längre fram korsar deras. Den här bilen har inte lyktorna påslagna eftersom månen lyser upp landskapet. Plötsligt ser George och Roberta en enorm skepnad lösgöra sig ur det höga majsfället och passera precis framför dem. De hinner knappt reagera förrän den stora bilen åter är borta. De fortsätter färden under tystnad. Novellen slutar med att de kör upp på gårdsplanen hemma på Georges farm och stänger av motorn. Eva hoppar av och undrar varför de inte stiger ur bilen.⁴⁷

6.2 Anna Westberg, ”Verandan”

En ung kvinna, Sally, återvänder till sitt barndomshem för att hälsa på sin mamma som lever ensam ute på landsbygden. Det är en varm sommardag, luften står nästan stilla av hettan, och

⁴⁶ Se not 40.

⁴⁷ Alice Munro, *Nära hem*.

när Sally stiger av bussen verkar huset som en magnet på henne i all sin lysande vithet. Tyst smyger hon närmare huset genom trädgården.

I infogade sekvenser förstår vi att Sally tror sig se sin styvfar slumra på verandan. I ett par tillbakablickande sekvenser, analepser, blir det tydligt att hon bär på obehagliga minnen från barndomen och att dessa inbegriper den avlidna styvfadern. I en våldsamt scen beskrivs sedan hur hon med brödkniven som ligger på det uppdukade bordet, full av hat hugger i kuddarna i soffan på verandan så att fjädrarna yr. Hon faller sedan i gråt. När mamman dyker upp på verandan med kakfatet förklarar Sally det som hänt med att hon trodde sig ha sett en orm. Mamman tycks inte märka allvaret i situationen och hur det påverkar Sally utan mor och dotter sitter sedan och konverserar varandra på verandan till sent på kvällen.

Novellen slutar med att Sally nästa dag stiger upp på bussen för att fara därifrån, väl medveten om att hennes mamma följer henne med blicken från verandan. Men Sally vänder sig inte om och vinkar för plötsligt blåser det upp en liten fjäder från hennes klänningsfäll. Det verkar vara en fjäder från kuddarna på verandan och Sally påminns åter om sin styvfar och hon låter bussens dörrar sluta sig bakom henne.⁴⁸

6.3 Anna Westberg, ”Han”

I denna novell får vi möta Simon, elva år som befinner sig ute på gården i förorten där han bor med sin ensamstående mamma. Då och då kikar han upp mot fönstret till deras lägenhet. Mamman vill ha honom ur vägen eftersom hon har besök av en man som hon träffat genom sin blogg. Mamman är sjukskriven på grund av långvarig depression och numera går hon aldrig ut ur deras lägenhet utan fördriver dagarna med sitt bloggande. Istället är det Simon som utför alla ärenden, han både handlar mat och ser till alla andra praktiska göromål.

I en analeps förstår vi att mamman lät Simon träffa Mikael som den besökande mannen heter, och även äta tillsammans med dem innan hon påminde honom om löftet att försvinna ned på gården. Mikael visade sig vara en vältränad kille klädd i arméjacka och stora kängor. Han småpratade lite med Simon och berättade att han själv har en son i ungefär samma ålder.

Åter tillbaka till den inledande scenen ute på gården har Simon sällskap av kompisarna Fredde Enöga och Joel. Fredde samlar PET-flaskor och annat som han kan panta och efter dagens fångst bjuder han kompisarna på cola och lösgodis. Fredde tycker att Simons mamma är ”grann” men att hon är ute för lite. Är det Simons pappa som är på besök, undrar

⁴⁸ Anna Westberg, *Novellsamling*.

han. Simon vill inte svara och kan inte släppa tankarna på mamman och den nya mannen. Sent på kvällen återvänder han upp till lägenheten och möter Mikael i hallen som ger sig av därifrån. I den avslutande scenen kryper Simon ned i mammans varma säng, kurar ihop sig bakom hennes rygg och lyssnar på hennes andetag när hon förs in i sömnen.⁴⁹

6.4 Anna Westberg, ”Spegel, spegel”

Thea är på väg hem i bussen efter veckans danslektion. Hon verkar spänd och sitter och river i sina nagelband i det att hon försöker låta bli att titta på sin egen spegelbild i bussfönstret.

Strax stiger det ombord ett par yngre tjejer som sätter sig några säten framför Thea. Det är oklart om de är på väg hem från eller till en fest, men de fnissar mycket och det luktar sprit om dem. Ett tu tre vänder Thea blicken mot fönstret och möter sitt ansikte i den suddiga ytan. Hon verkar skämmas över det hon ser och råkar slita upp nagelbanden så de blöder. När Thea går av bussen hejar en av tjejerna på henne och på sin promenad hem funderar hon över detta.

Hemma väntar hennes mamma med te och scones i köket. Redan i hallen märker Thea spritlukten och mamman berättar att pappan druckit igen och nu ligger och sover redlös inne på sitt rum. Mamman föreslår att Thea ska sluta dansa eftersom hon har en liten skada igen och de dessutom har ont om pengar eftersom pappan ofta är sjukskriven. Thea vill gärna fortsätta dansen men hatar att uppträda. Skadan är egentligen lögn och ett sätt att slippa ställa upp i terminens dansföreställning.

På natten vaknar Thea av oväsen i hallen. Hon ligger alldeles tyst och lyssnar på hur mamman och storasyster hjälper pappan upp som snubblat och fallit i hallen. Nästa morgon är pappan blåslagen i ansiktet och får inte visa sig ute. Istället sitter han ensam i vardagsrummet med nedfällna persienner och stirrar framför sig.

När Thea lite senare sitter ute i hammocken på altanen med vårsolen lysande över sig, funderar hon över pappans roll i familjen. Novellen slutar med att hon konstaterar att hela familjen är bundna av pappans alkoholism.⁵⁰

⁴⁹ Anna Westberg, *Novellsamling*.

⁵⁰ *Ibid.*

7. Jämförande analys av de presenterade novellerna

I detta avsnitt gör jag en djupare tolkning av innehållet i samtliga noveller för att sammanfatta mer berättartekniska detaljer i en avslutande jämförelse.

7.1 ”Labor Day-middagen”

Att redogöra för alla händelser och aspekter i Alice Munro’s novell låter sig inte göras på några få rader. Hon skriver inte bara långa noveller, hon berikar dem dessutom med flera skikt av stoff att tolka och analysera. En novell av Alice Munro är som en komprimerad roman vad gäller innehållet.⁵¹ ”Labor Day-middagen” är intressant därför att den innehåller det mesta som jag anser är typiskt för Alice Munro. En stor skillnad dock som är värd att påtala är att hon vanligtvis inte låter en enda händelse dominera en berättelse så till den grad.⁵² Huvuddelen av ”Labor Day-middagen” utspelar sig under knappt ett dygn och de ellipser som förekommer är inte lika frekventa som i många av hennes övriga noveller.⁵³

Temat är som ofta relationen kvinna man. Alice Munro beskriver ingående hur personer är klädda, ger fakta om deras bakgrund och även motiven till deras handlingar. Det gör henne i mitt tycke till en ganska auktoritär berättare. Detta är dock ofta skenbart märker man efter historiens gång.⁵⁴

”Labor day-middagen” skildrar ett spindelnät av relationer kors och tvärs med Roberta som den dominerande fokalisatorn. Hon märker hur George håller på att tappa intresset för henne och funderar över sin åldrande kropp – hon är sex år äldre än honom. I en kort scen återges hur George anmärker på hennes armhålor som ”ser slappa ut” och hon undrar senare lite uppgett hur man ”trimmar armhålor”.⁵⁵ Egentligen kan hon inte stoppa

⁵¹ ”’The Love of a Good Woman’ begins like a novel, but instead of continuing to broaden out, as it introduces new characters and seemingly new stories, it tightens up, slowly connecting what at first seemed disparate and unrelated. It is a classic example of Munro’s most characteristic technique of creating a world that has all the illusion of external reality [...]” Charles E. May, “Why Short Stories are Essential and Why They Are Seldom Read”, i *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis*, s. 18.

⁵² ”Dislocations and disarrangements in her fiction are meticulously and deliberately configured by a writer whose narrative aesthetic is concerned with patterns and connections that may not be immediately discernible, and may be muffled under layers of narrative or time.” Isla Duncan, s. 5.

⁵³ ”’Labor Day Dinner’ is strikingly different from previous stories because it is narrated mostly in the present tense, and its temporal and spatial ranges are narrow, claustrophically condensed, like the characters’ lives”. Isla Duncan, s. 31.

⁵⁴ Isla Duncan skriver angående Alice Munro’s novell ”Friend of My Youth” att karaktärerna som kommer till tals ”[...] are at odds, creating a tension that is unrelieved by the coda.” Och kallar detta för ”competing versions, competing testimonies”, s. 52.

⁵⁵ Alice Munro, *Nära hem*, s. 63-64.

utvecklingen av varken det ena eller det andra. Den här detaljen visar också på Alice Munro's sinne för humor som aldrig är särskilt långt borta.

Men vi får även se situationen ur döttrarnas synvinkel, särskilt Angela som är äldst. Hon iakttar sin mamma och konstaterar sorgset i sin dagbok: ”Det här är en intelligent kvinna som brukade tro på frihet.”⁵⁶ Balansen i perspektivet blir komplett när även George bidrar med sitt. Han tycker att döttrarna är lata och att Roberta låter dem köra med sig. Själv beskrivs han av Valeries dotter Ruth, som en stridslysten radikal men som innerst inne är ganska konservativ.

Att novellen skildrar en middag i goda vänners samvaro på Labor Day måste vara en ironi. George som arbetar hårt med att renovera sin egen farm smiter iväg en stund för att slå gräset på Valeries tomt. Han är en praktiskt lagd man som hela tiden vill ha något för händer och i sin studio hemma på farmen skapar han skulpturer uthuggna ur stora träbitar. Man förstår att Robertas döttrar då blir en nagel i ögat när de fördriver dagarna med 'ingenting'. Roberta själv utför heller inget arbete, inte sitt eget yrke åtminstone, utan syltar och saftar vad farmens stora trädgård har att erbjuda.

Intressant är också att det stora diskussionsämnet under middagen kommer att handla om de stora katedralbyggena i det medeltida Europa. Dessa byggdes ju under hårt arbete även de. Under samtalets gång går den religiösa Kimberley i klinch med den radikalt anstrukna George huruvida de rundbågade eller spetsbågade valven användes först och vilka som uppfann dem: arkitekterna eller folket – till Guds ära? Denna anspelning på en högre makt eller om man ska kalla det för en längtan efter eller känslan av en högre dimension i livet, anser jag förebåda slutet på novellen: men är det viktigt att alltid slå fast vad som är vad, att få rätt, att komma till en definitiv slutsats? Upplevelsen av något 'mer' eller 'gudomligt' som dessa katedraler ofta inget kanske är fullt tillräckligt? Diskussionen handlar under middagen mer om sakfrågorna men ger en fingervisning om den existentiella aspekten som blir desto tydligare i novellens avslutning.

Man kan också fundera över jämförelsen med Georges egen farm – till det yttre helt olikt en katedral förstås men ska inte detta hem också kännas ljus och luftigt? Det gör det inte. Roberta tvivlar på om de någonsin kan få huset i ordning. ”Och invändigt är det mörkt och luktar surt.”⁵⁷

Det som verkar som en relativt ordinär tilldragelse – ett förhållande i gungning före och under en middag hos goda vänner – kommer alltså i en helt annan dager när de på

⁵⁶ Alice Munro, *Nära hem*, s. 77.

⁵⁷ *Ibid.*, s. 69.

hemvägen är så nära att råka ut för en svår trafikolycka. Åldersnojor, maktspel i nära relationer – allt det tycks plötsligt futtigt inför det större faktum att de fortfarande är i livet. Döttrarna märkte inget av vad som höll på att ske.

Hur framtiden kommer att se ut – kommer George och Roberta att hålla ihop och till vilket pris? – får vi inga svar på. Allt vi vet är att de för ett ögonblick var nära att slungas ut i något okänt. De höll på att råka ut för en svår trafikolycka, säkerligen med dödlig utgång, men: betyder det något för vad vi just har läst? Allt och ingenting skulle jag vilja svara. Detta är en epifani, menar jag, som pekar på något som är svårt att sätta ord på. Det är upp till oss att vilja tolka och läsa in, precis som i verkliga livet, och just detta är Alice Munro en mästare i att skildra.

7.2 ”Verandan”

Av miljön att döma i ”Verandan” befinner vi oss troligen i ett annat, sydligare, land. Klimatet är påfallande varmt och på granngården producerar man vin som mamman bjuder sin dotter på. Även att godta förklaringen att någon försöker döda en orm man tror sig se på en veranda indikerar också att vi inte befinner oss i Sverige. I en scen blir vi medvetna om att mamman måste vara vit och Sally möjligtvis mulatt.⁵⁸ Att den döda styvfadern är vit framstår klart och tydligt i den nästan äcklande beskrivningen av honom som ”vit och plufsig”.⁵⁹ Sallys biologiska pappa som inte alls nämns i novellen och därmed implicit skulle kunna uppfattas som död, var troligen svart.

Novellen utspelar sig under drygt ett dygn och på en enda plats och skildrar den konflikt Sally genomgår på sitt besök i sitt gamla hem. I de analepser som förekommer kan vi gissa oss till att styvfadern var den dominerande i familjen. Både Sally själv och hennes mamma beskrivs ur ett underlägesperspektiv. Sally i egenskap av enda barnet i familjen och med den för vuxna naturliga respekten särskilt inför en ny och främmande man i familjen. Styvfadern spelar på hennes barnsliga okunnighet inför mamman när han säger att ”din lilla flicka tror på spöken!”⁶⁰

Mamman är en kvinna som väljer att spela romantiska örhängen på den gamla grammofonen och är stolt över sin nya klänning. Några fler indikationer om hennes personlighet får vi inte. Vi är inte heller säkra på om hon undviker att tala om eller inte förstår incidenten på verandan. Hon frågar inte och lämnas därmed utanför Sallys känsloliv

⁵⁸ Anna Westberg, *Novellsamling*, s. 11.

⁵⁹ *Ibid.*, s. 10.

⁶⁰ *Ibid.*, s. 10.

och har troligen också förlorat dotterns respekt. Det blir tydligt i slutscenen då Sally påminns om styvfadern i och med den lilla fjädern som plötsligt blåser upp framför henne. Det gör henne ånyo medveten om mammans feghet och hon vänder sig inte om för att vinka.

Två saker anser jag förebådar epifanin i denna novell. Dels kan man påstå att den brännande solen i inledningen symboliserar Sallys utsatthet i relation till sin styvfar. ”Hettan har lagt sig som ett lock över landet.”⁶¹ Hon kommer inte undan den lika lite som hon kan fly från sina barndomsminnen. Ett annat moment som förebådar epifanin är de melodier som mamman valt att spela på den gamla grammfonen: ”We’ll meet again, don’t know where, don’t know when.”⁶²

Själva epifanin menar jag kommer till uttryck när Sally inte vänder sig om och vinkar till sin mamma när hon stiger på bussen. Bilden av dörrarna på bussen som sluts bakom Sally utan att hon givit mamman en sista gest av ömhet kastar ett förklarande ljus över händelserna som nyss har utspelats.

7.3 ”Han”

I novellen ”Han” förekommer inte alls lika många analepser som i ”Verandan”. Här ges istället en förklarande bakgrund till hur det förhåller sig med mammans depression. Emellertid får vi inte reda på dess orsak. Inte heller här får vi veta något om Simons biologiska pappa men det är underförstått att de, mamman och sonen, inte har det särskilt gott ställt. Men det är de två i deras gemensamma universum – man kan gissa att det är så Simon ser på situationen. Han undrar lite över mammans bloggande men får höra att det är ”[...] ingenting som rör dig alls, min älskling.”⁶³

I likhet med Sallys mamma i ”Verandan” får hon attribut som kan tolkas som svaghet. Hon är deprimerad, håller sig inomhus, har allehanda lugnande mediciner i badrumsskåpet. Men trots att hon uppenbart ganska dåligt klarar av att leva på samhällets villkor, tycks hon ändå vara mycket kärleksfull mot sin son.

Bloggandet är naturligtvis inte något som *inte* rör Simon. Det berör honom i allra högsta grad då mamman bjuder in den nya mannen Mikael som hon blivit bekant med genom sin blogg. Mikael blir i och med detta både ett hot och ett löfte mot deras mamma son-relation. Han är ett hot eftersom mamman denna kväll som novellen utspelar sig väljer bort Simon för Mikael skull. Han är också ett löfte då vi förstår på Simon att Mikael kanske

⁶¹ Anna Westberg, *Novellsamling*, s. 9.

⁶² *Ibid.*, s. 10.

⁶³ *Ibid.*, s. 6.

skulle kunna fylla luckan efter Simons pappa. Att både mamman och Simon längtar efter detta förstår vi när mamman skojar med sin son om att hon kanske borde gifta sig med Bruce Willis, skådespelaren i de actionfilmer som mor och son brukar tittar på tillsammans. Bruce Willis gestaltar ofta ensamma och lite missförstådda män som till slut räddar delar av eller hela världen från undergång och kaos och gör den lugn och rättvis igen. Något som man överfört till Simons verklighet kan gissa att han längtar efter.

Mamman förstår att hennes son saknar en pappa, men novellen avslöjar ingenting om Mikael är den personen. Han tecknas emellertid som en ganska sympatisk person och Simon fattar förmodligen tycke för honom då han reagerar med besvikelse på nyheten att Mikael har en son i Simons ålder. Platsen är redan upptagen tycks Simon tänka. En liten öppning ges dock i slutet då de möts i hallen innan Mikael ger sig av. Mikael smeker Simon över kinden ”nästan ömt” och för att inte störa Simons mamma, viskar till honom att han hör av sig.⁶⁴

Vad vi hittills mest berört är Mikael som ersättning för den aldrig nämnda fadern. Vad vi inte har gått in på är den sexuella aspekten av mammans nya relation. Den är helt klart sexuell eftersom de delar säng och vi förstår att Simon känner sig äcklad då han misstänker vad de gör med varandra däruppe i lägenheten. Men kanske är det priset han måste betala för att få en ny pappa. Och kanske är det just det han inser när hans blick faller på mammans ”bleka och nästan skeva bröstvårtor” innan han kryper ner i hennes säng.⁶⁵ Före den här kvällen har hon varit bara mamma – nu ser han att hon också är kvinna med sexuella behov.

I denna bild vill jag påstå att själva epifanin ligger: först där och då går det upp för honom, om än troligen diffust, att han och Mikael spelar olika roller i mammans liv och för att äntligen få en ny pappa måste han också acceptera kvinnan i sin mamma.

Förebådandet till denna epifani skulle jag vilja hävda ligger redan i inledningen av novellen när Simon tittar upp mot lägenhetsfönstret och tänker: ”Jag vet nog vad de gör.”⁶⁶ Där och då ’vet’ han intellektuellt utan att förstå vidden av det. I avslutningen börjar insikten slå rot i honom.

7.4 ”Spegel, spegel”

”Spegel, spegel” skrevs som ett indirekt svar på vad Magnus Eriksson reflekterat över sedan han läst andra texter som jag skrivit. Han formulerade sig så här:

⁶⁴ Anna Westberg, *Novellsamling*, s. 7.

⁶⁵ *Ibid.*, s. 8.

⁶⁶ *Ibid.*, s. 5.

Du skapar fina uttryck för en traumatiserad oförmåga hos dina gestalter att formulera sina känslor. Men det är en språklöshet som är gäckande. [...] Hos dig ser vi i stället samtal som kunde vara uttryck för en upplevelse eller känsla, men där samtidigt något oförlöst trycker på, en insikt om att det som skulle ha sagts inte blev sagt, ungefär.⁶⁷

Detta rörde vid något djupt inombords för jag visste vad detta troligen beror på rent personligen.⁶⁸

I denna novell möter vi en familj som helt domineras av pappans alkoholism. Thea som är fokalisatorn i berättelsen försöker förgäves distansera sig från situationen men är lika anfrätt av det så kallade medberoendet som uppstår i omständigheter som denna. För de som inte känner till begreppet 'medberoende' kan det förklaras med terapeuten och teologen Tommy Hellstens ord:

Medberoende är en sjukdom eller ett sjukdomsliknande tillstånd som uppkommer då en människa lever nära en mycket stark företeelse och inte förmår bearbeta denna företeelse så att hon kan integrera den i sin personlighet, utan anpassar sig till den.⁶⁹

Thea bär på mycket klivna känslor inför sin pappa. Typiskt för alkoholistbarn vänder hon den skam hon känner inåt och skadar sig själv genom att riva i sina nagelband. Hon skadar sig själv också genom att inte erkänna sitt eget värde som människa. Detta tar sig uttryck i att hon till exempel undviker att delta på dansföreställningarna eftersom hon inte vill synas. Ännu tydligare blir detta genom hennes fruktan för att se sin egen spegelbild. Hon tycker att hon ser "så tafatt och fel" ut.⁷⁰

Lika tafatt och fel som man kan gissa att hon tänker att hennes pappa ser ut där han sitter i sin fåtölj kväll efter kväll under sina berusade perioder. "Ser han någonsin sig själv i spegeln? Vad ser han då?" undrar hon.⁷¹ Detta frågar hon sig efter att pappan fallit och slagit sig mitt i natten och hans ansikte bär tydliga spår av olyckan – eller resultatet av sin sjukdom

⁶⁷ Magnus Eriksson, kommentarsomgång, Kreativt skrivande I, VT 2011.

⁶⁸ "Den novellen jag skrivit nu, föddes som ett svar på en reflektion som Magnus E[riksson] gjorde över mina texter. [...] men det rörde vid något som jag placerat djupt och omsorgsfullt under flera lager av tid och känslor." Anna Westberg, Kreativt skrivande II, HT 2011.

⁶⁹ Hellsten, Tommy, *Flodhästen i vardagsrummet*, s. 53.

⁷⁰ Anna Westberg, *Novellsamling*, s. 24.

⁷¹ *Ibid.*, s. 27.

om man så vill. Ett stigma för honom och ett kors att bära för resten av familjen om jag får travestera en smula det kristna påsktemat: novellen utspelar sig ett dygn under stilla veckan före påsk. Novellen ger dock ingen fingervisning om detta har en symbolisk funktion eller inte.

Hela familjen verkar ha accepterat sitt öde. Mamman försöker upprätthålla en viss normalitet i det hon bjuder sin dotter på te och scones efter det att hon 'baxat in' pappan i sovrummet och lyckats leta upp och hålla ut återstoden av den sprit som fanns undangömd hemma. Storasyster brukar hjälpa mamma att leta efter undangömda flaskor i huset, vilket Thea aldrig gör. Istället undviker hon pappan så mycket hon kan. Man kan förmoda att hennes relation till alkohol är mycket annorlunda än de berusade yngre tjejernas som hon möter på bussen. De verkar glada och fnissiga efter att ha druckit några glas – en konsekvens Thea sällan ser hemma hos sig.

Vi får inte veta så mycket om pappan mer än att vi förstår att han innerst inne måste vara djupt olycklig. Thea kan ibland se hur det vattnas i hans ögonvrår, kanske är det tårar, men istället för att gripas av medlidande känner hon bara äckel. Hon är lika bakbunden av sjukdomen som sin pappa och på ett plan vet hon detta och anklagar honom också för att ha slagit henne och hela familjen i bojor: "Hela familjen sitter i den där djävla fåtöljen."⁷² Hennes skam, avståndstagande och äckel är egentligen ingen väg ut även om det kan tyckas så, snarare tvärtom, men detta är svårt att inse och bearbeta på egen hand.

Epifanin här är mer dunkel skulle jag vilja påstå. Den når inte fram till vår fokalisator Thea mer än att hon börjar ana styrmekanismerna i medberoendet, epifanin väcks tydligast hos oss som läsare. Men det är kanske också om man är villig att läsa in mer i det nyss nämnda påsktemat och vad det implicit skulle kunna betyda.

Det som förebådar epifanin i denna novell är scenen på bussen då Thea möter sin egen spegelbild i fönstret: "Ingenting kan ta bort bilden som etsat sig fast."⁷³ Hon är helt innesluten i familjetraumat.

7.5 Allmän jämförelse

Återgivna på detta sätt ser jag mycket tydligt vilka drag som går igen i samtliga mina noveller. Svaga kvinnor, förlusten av en fadersgestalt, barn i utsatta situationer.⁷⁴ Familjen,

⁷² Anna Westberg, *Novellsamling*, s. 27.

⁷³ *Ibid.*, s. 24.

⁷⁴ "Jag skriver ofta om saknad, om en slags brist och tomhet [...]" Anna Westberg, *Skrivrapport I*, Kreativt skrivande, HT 2011.

oavsett om den är en komplett så kallad kärnfamilj eller inte, är en gemensam komponent i dessa tre noveller och kommer på ett eller annat sätt in i många av mina övriga texter. Jag har aldrig medvetet haft familjen som tema för ögonen men blev varse det först när jag påbörjade min analys. Roxana Robinson skriver så här i sitt bidrag till *Writers on Writing*:

Family connections – between parent and child, brother and sister; husband and wife – form the strongest bonds we will ever know. These are the people who can make us happier; and angrier; than anyone else on earth. And these connections are indestructible; you might reject your family members, you might refuse to see them ever again, but they will still be your family. You will always be part of them, whether you choose to be or not. The family will always have formed you. That was your childhood, no matter what you wish.⁷⁵

Detta är band som intresserar mig mycket men min utgångspunkt har alltid varit individen och dess syn på och ageranden i sin omvärld. Jag har aldrig medvetet använt familjedynamiken som utgångspunkt eller motor. Detta är lite av en ögonöppnare och kanske kan denna insikt fördjupa mitt penetrerande av mina karaktärs upplevelser.

Alice Munro's teman varierar mellan eller kombinerar kärlek och arbeten. I fokus står ofta relationen mellan kvinna man. Personligen kan jag ibland tycka det är lite snävt anlagt och jag märker vissa reminiscenser i hennes noveller av kvinnans historiska beroende av mannen.⁷⁶ Fast inte i egenskap av beskyddare och familjeförsörjare utan som fokus för den kvinnliga karaktärens hela världsbild vilket på mig ger ett ganska osjälvständigt intryck.

I "Labor Day-middagen" möter vi flera olika typer av kvinnor. Det kan man inte säga om männen som figurerar runt bordet (George samt Valeries son David) som båda är tämligen traditionella män med fasta åsikter. Vilket också kan sägas om den man som inte är bjuden men som ändå är närvarande, åtminstone för Roberta, nämligen hennes ex-man Andrew som beskrivs som en tråkmåns.⁷⁷ Roberta som är den kvinnliga huvudkaraktären befinner sig i en livskris och det gör henne inte bara handlingsförlamad gällande sitt yrke utan hon för också hela tiden ett malande samtal i huvudet hur hon ska reparera sitt

⁷⁵ Roxana Robinson, "If you invent the story, you're the first to see how it ends", i *Writers on Writing*, s. 194.

⁷⁶ Alice Munro är född 1931 och har upplevt stora delar av kvinnofrigörelsen. (Min anmärkning.) Årtalet är hämtat från artikeln "Alice Munro, var är du?" av Martin Gelin i tidningen *Vi läser*, nr 2,2013.

⁷⁷ Alice Munro, *Nära hem*, s. 79.

förhållande till George. Hon kan inte slita sig loss ur grubblerierna över vad han tycker och hur han uppfattar henne.

Kvinnorna i mina egna noveller framställs ofta som svaga, eller känsliga beroende på olika omständigheter, och männen dominerar antingen både genom sin frånvaro (Simons pappa i "Han"), sin närvarande frånvaro (Theas pappa i "Spegel, spegel") eller både genom sin närvaro (i synerna) och sin frånvaro (styvappan i "Verandan"). Något som jag vill framhålla är dock att huvudkaraktärerna i alla tre novellerna är barn eller har nyss varit barn och att barn oavsett kön är beroende av de vuxna i sin omgivning. I förhållandet till vuxna är ett barn alltid 'svagare' i fråga om makt, självständighet, styrka och så vidare. Därför anser jag det blir fel att diskutera genus i just dessa noveller där temat uppenbart är barn förälder. Däremot kan jag konstatera att det är relationen till den *manliga* vuxna i dessa noveller som är sårig och inte primärt till den vuxna kvinnliga karaktären vilken dock varken i "Verandan" och "Han" är stark nog att stå upp för sitt barn på det sätt situationen kräver.

Vad gäller berättarteknik är "Labor Day-middagen" skriven i tredje person och i presens fränsett de analepser som erbjuder bakgrund och förklaring till de karaktärer vi möter och till den tilldragelse vi bevittnar, det vill säga middagen. Alice Munro skriver ofta mycket avancerade noveller där skikt byggs på skikt och läsaren förs framåt och bakåt i tiden hela tiden utrustad med så mycket information som författaren tillåter vid just det tillfället.⁷⁸

"Verandan" är också skriven i presens, den enda av mina tre noveller som är det här. Detta grepp tyckts mig ge mer närvaro åt den händelse som utspelas och passar ämnet för att kunna spegla Sallys inre förvirring. Presens är egentligen det tempus som jag helst vill skriva i eftersom det ger just en stegrad närvaro och även en omedelbar närhet till karaktärerna. Oftast försöker jag dock att växla över till imperfekt för att uppnå en viss distans i texten – kanske helt i onödan slår det mig nu.

I "Verandan" Sally är fokalisator vilket är gemensamt för alla mina tre novellers huvudkaraktärer. Som berättare vill jag hålla mig så nära huvudkaraktärens medvetande som jag bara kan, ge denna person en egen röst. Detta för att också skapa möjlighet till inlevelse och identifikation från läsarens sida – att för en stund gå i någon annans skor. Däremot undviker jag helst att skriva i jag-form. Skälet till detta är att jag (återigen) kommer alltför nära och riskerar uppslukas – det är åtminstone som jag själv upplever det. Att skriva i tredje

⁷⁸ "Among these traits are temporal and spatial shifts; the systematic, purposeful arrangement of narrative sections; and the use of tense and aspect to convey nuances in the narrator's retrospection." Isla Duncan, s.19.

person singularis ger en distans som oftast känns nödvändig för mig. Alice Munro tvekar däremot inte att skriva i jag-form och gör det mycket övertygande.⁷⁹

Vad kronologin beträffar använder jag mig ofta av analepser och i ”Verandan” lägger jag till också ett slags syner som Sally uppfattar i sitt inre när hon tror sig se styvpappan på verandan. Jag tycker det är spännande med en kronologi som ofta bryts av och jag tror att det delvis är beroende på denna teknik som Alice Munro är så stimulerande att läsa. Själv försöker jag då och då att göra om samma bedrift men med inte alltid så lyckat utfall. ”Verandan” fungerade dock ganska bra tyckte en del av mina kurskamrater. ”Tankarna och synerna tyckte jag kändes tydliga, tvekade aldrig på vad de var.”⁸⁰ ”Tycker berättelsen växlar fint mellan nutid och återblickar.”⁸¹ var ett par av utlåtandena.

Den feedback som jag har fått har varit relativt positiv till de flesta av mina noveller. Helena Jirenfelt tyckte vid en kommentarsomgång att trots att novellerna inte är så långa rymmer de ändå mycket.⁸² Teres Wramell delade den åsikten och Sanna Juhlin kallade mitt sätt att skriva för ”vardagsrealism med en viss poetisk stil.”^{83,84}

Ingen har dock berört epifanin eller snuddat vid begreppet mer än Astrid Regnell samt Vasilis Papageorgiou.^{85,86}

8. Konklusion och sammanfattning

Genom att först beskriva handlingen i var och en av novellerna för att sedan våga mig på en tolkning har givit mig flera insikter i mitt eget skrivande. Från början var det väldigt svårt för mig att ta mig an detta arbete. Det var nödvändigt för mig att ha denna strategi för att över huvud taget kunna närma mig mina egna texter. Något hindrade mig från att anlägga en klar

⁷⁹ Ibid., s. 19: ”Of the 15 stories in Munro’s prize-winning collection, *Dance of the Happy Shades*, twelve are written from a first-person narrative perspective.”

⁸⁰ Anna Jonsson, kommentarsomgång, Kreativt skrivande I, VT 2011.

⁸¹ Terese Wramell, kommentarsomgång, Kreativt skrivande I, VT 2011.

⁸² ”Det finns en varm ton genomgående i det du skriver. Det är välskrivet och har ett harmoniskt flöde. Det är allvarliga ämnen du tar upp, vilket jag tycker är modigt att ge sig in på. [...] Trots att novellerna inte är mer än några sidor styck, så rymmer de så mycket.” Helena Jirenfelt, kommentarsomgång, Kreativt skrivande II, VT 2012.

⁸³ ”Meningarna säger så mycket på så lite ord och du bygger sakta men säkert upp dina historier och stämningar i dem. Allt känns noga genomtänkt.” kommentarsomgång Kreativt skrivande I, VT 2011.

⁸⁴ Sanna Juhlin, kommentarsomgång, Kreativt skrivande II, VT 2012.

⁸⁵ Astrid Regnell kommenterade en annan novell ”Ett nytt liv” och skrev apropå slutet: ”Och i sin nyfikenhet blir man som läsare lite uppläxad när det nya livet påbörjas i sista meningen. Det är stimulerande läsning.” Astrid Regnell, *Uppgift 2*. Kreativt skrivande II, VT 2012.

⁸⁶ “[...] och lika suveräna är avslutningarna som utvidgar och fördjupar för den som vill stanna kvar i och njuta av textens värld och samtidigt se textens godhet sprida sig i sin egen, läsarens, värld.” Vasilis Papageorgiou, Kreativt skrivande II, HT 2011.

och distanserad blick på mitt eget skapande. Och jag ska erkänna att motståndet finns där fortfarande vilket säkert märks i uppsatsen. Men jag har gjort ett allvarligt försök och jag inser att denna process kan lära mig mycket om mitt skrivande och om mig själv.

Studierna i novellkonsten har varit en enorm inspirationskälla och givit självförtroendet en knuff framåt. Allt behöver inte förklaras in i minsta detalj! Kronologin måste inte sträva rakt fram!

Särskilt epifani intresserar mig mycket då jag menar att här ligger själva värdet av en novell, åtminstone i de noveller som jag själv uppskattar mest. Måste förresten en epifani alltid presenteras i slutet av en historia? Det har jag inte gått in på denna gång, det skulle resulterat i ett större arbete. Däremot har jag antytt på vilket plan epifani får sitt uttryck eller snarare hos vem samt vad i texten som eventuellt förebådar epifanin.

Epifanin i mina egna texter är inte lika elegant anlagda som hos Alice Munro, men de finns där och får mig att än mer att se på novellskrivandet med respekt. Mina texter skulle inte vara desamma utan den och Alice Munro's skulle definitivt inte vara det. Tvärtom skulle texterna te sig ganska platta – åtminstone förlora mycket på att sakna detta speciella minnesvärda som är utmärkande för epifanin, som får läsaren att haka till och stanna upp.

Alice Munro skriver verkligt fascinerande berättelser, hela liv myllrar ur hennes penna och minsta detalj känns trovärdig. Vad jag har lärt mig genom att närstudera hennes novell "Labor Day-middagen" är framför allt detta: att vila i texten och samtidigt låta den breda ut sig, släppa på kontrollen och lita till historiens inneboende logik. Jag har tidigare varit inne på detta:

[...] måste jag dock erkänna att jag ibland slarvat bort en del intressanta vändningar i texterna. Jag kunde ha borrar djupare, kunde ha väntat lite längre på den där exakta fina tonen, men jag hade för bråttom eller var för trött.⁸⁷

Tiden på kursen har utvecklat mig åt rätt håll. Jag tar skrivandet på större allvar, känner inte längre att jag 'smiter undan' när jag skriver hemma men även om jag inte längre ber om ursäkt för mitt skrivande, så förföljer tvivlet på min egen förmåga mig ständigt:

Visst känner jag att det är rena magin att skriva, att följa med i berättelsens egna rörelser, översätta tonerna jag hör till text, men tvivlet finns där ständigt.

⁸⁷ Anna Westberg, *Skrivrapport 1*. Kreativt skrivande II, HT 2011.

Det är en balansgång för mig: troheten mot mina idéer som pockar på och vill bli till, den rena glädjen att skriva. Men tvivlet gnager och gnager. Samtidigt anar jag att detta skapar en slags dynamik inombords, som jag i lyckliga stunder faktiskt kan dra nytta av.⁸⁸

Jag har alltid skrivit på känsla och märkt att alltför mycket styrning och planläggande gör berättelserna konstruerade. Samtidigt förstår jag också att jag inte alltför lätt ska låta mig svepas iväg av texten eftersom den då kan te sig schablonartad.⁸⁹

Jag kommer att fortsätta att fördjupa mig i studiet av noveller. Det är en hel värld att utforska. En annorlunda värld kanske enligt Charles E. May som undrar en smula retoriskt:

Does short narratives understand the world differently than do long narratives?⁹⁰

Ja, kanske gör de det. Och i min mening gör det dem så mycket mera stimulerande och spännande.

⁸⁸ Anna Westberg, *Frånvarouppgift 8 mars 2012*. Kreativt skrivande II, VT 2012.

⁸⁹ ”Jag skriver intensivt och helst i ett enda svep för att bibehålla språklig ton och innehållets känsla, men latent sömnbrist gör detta omöjligt och jag har fått tvinga mig att utveckla förmågan att kunna ta upp den röda tråden även senare. Jag inser nu än mer också vikten av att låta texter mogna över natten, kanske veckor, år.” Anna Westberg, *Skrivrapport och självkritik*. Kreativt skrivande I, VT 2011.

⁹⁰ Charles E. May, ”Why Short Stories are Essential and Why They Are Seldom Read”, i *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis*, s. 14.

Litteraturförteckning

- Burton Harrington, Ellen, *Scribbling Women & The Short Story Form: Approaches by American & British Women Writers*. New York: Peter Lang Publishing, 2008.
- Duncan, Isla, *Alice Munro's Narrative Art*. New York: Palgrave MacMillan, 2011.
- Eriksson, Magnus, Kommentarsomgång, Kreativt skrivande I, Linnéuniversitetet, VT 2011.
- Hellsten, Tommy, *Flodhästen i vardagsrummet: om medberoende och om mötet med barnet inom oss*. Översättning Agneta Ara. Göteborg: Trots Allt böcker, 1998.
- Jirenfelt, Helena, Jonsson, Anna, Wramell, Terese, Kommentarsomgång, Kreativt skrivande I, Linnéuniversitetet, VT 2011.
- Juhlin, Sanna, Kommentarsomgång, Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, VT 2012.
- Lohafer, Susan & Claery, Jo Ellyn, *Short Story Theory at a Crossroads*. Baton Rouge and London: Louisiana State University Press, 1989.
- May, Charles E., *The Short Story: The Reality of Artifice*. New York: Routledge, 2002.
- Munro, Alice, *Nära hem*. Översättning Karin Benecke, Stockholm: Pocketförlaget, 2010.
- Olofsson, Tommy, "James Joyce och den sekulära uppenbarelsen", *Svenska Dagbladet*, 23 juli 2011.
- Papageorgiou, Vasilis, Kommentarsomgång, Kreativt skrivande II, HT 2011.
- Regnell, Astrid, *Uppgift 2*. Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, VT 2012.
Svenska Akademiens Ordlista, www.saol.se.
- Westberg, Anna, *Kritisk spegel*. Kreativt skrivande III, Linnéuniversitetet, HT 2012.
- Westberg, Anna, *Frånvarouppgift 8 mars*. Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, VT 2012.
- Westberg, Anna, *Novellsamling*. Opublicerade noveller, Kreativt skrivande III, Linnéuniversitetet, 2013.
- Westberg, Anna, *Självreflekterande skrivrapport*. Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, VT 2012.
- Westberg, Anna, *Skrivrapport I*. Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, HT 2011.
- Westberg, Anna, *Skrivrapport och självkritik*. Kreativt skrivande I, Linnéuniversitetet, VT 2011.
- Winther, Per & Lothe, Jakob & Skei, Hans H, *The Art of Brevity: Excursions in Short Fiction Theory and Analysis*. Columbia South Carolina: University of South Carolina Press, 2008.
- Writers on Writing*. The New York Times, New York: Times Books, Henry Holt and Company, 2001.